

AZ EMBERI JOGOK EURÓPAI BÍRÓSÁGÁNAK ÍTÉLETEIBŐL

AZ EGYEZMÉNY 2. CIKKE AZ ÉLETHEZ VALÓ JOG

Gulyan Örményország elleni ügye¹

Az ügy körülményei. A jereváni kérelmező a fia halála miatt fordult az Emberi Jogok Európai Bíróságához (a továbbiakban: Bíróság). 2007. május 9-én a kérelmező fiának, Levon Gulyannak az étterme előtt lelőttek valakit. 2007. május 10-én hajnali 3-4 óra körül a kérelmező fiát a rendőrségre vitték, ahol a bűnügyi hírszerzési főosztály (PDCI) rendőrei kihallgatták, majd az ügyészségen tanúként hallgatta ki az ügyész. Levon Gulyan azt mondta, hogy nem látta és nem hallotta a lövést, viszont az étterem pincérnője a kihallgatása során úgy nyilatkozott, hogy Gulyan a lövés idején az étterem előtt tartózkodott. Levon Gulyan este 10 órakor hagyhatta el a rendőrség épületét.

A kérelmező szerint a fia május 11-én ismét a rendőrségre ment, ahonnan csak május 12-én reggel jöhetett el, hogy az országgyűlési választásokon szavazhasson, majd utána vissza kellett térnie. A kormány szerint azonban Levon Gulyan hazamehetett május 11-én, nem tartották ott; május 12-én ismét visszatért a rendőrségre, majd délután 2 óra körül átvitték a rendőrkapitányságon található bűnügyi hírszerzési főosztályra. A kamerafelvételek alapján 14 óra 30 perckor Gulyan belépett a rendőrkapitányságra, 15 óra 20 perckor pedig holtan találták a rendőrkapitányság udvarán.

A nyomozás eredményeként megállapították, hogy a kérelmező fia az életvédelmi osztály vezetőjének második emeleti irodájából, annak 40 centiméter széles ablakán keresztül zuhant ki, a cipőfűzői a nadrágja zsebében voltak, és egy hajtincset is találtak a holttest mellett. A haláleset napján egy jereváni ügyész kihallgatta a bűnügyi hírszerzési osztály egyik rendőreit, G. T.-t, aki azt állította, hogy Gulyant 14 óra 30 perc körül vitték az irodájába, ahol 30 percen keresztül beszélgettek az emberölés körülményeiről; ezt követően G. T. a helyettes vezetőhöz ment jelentést tenni, ezért Gulyant az egyik kollégája kísérte át S. M. irodájába, ahol megkérte harmadik kollégájukat, A. M.-et, hogy maradjon ott Gulyannal. G. T. 15 óra 30 perc körül tudta meg, hogy valaki kiesett az ablakon. Az udvarra sietve látta meg Gulyan testét,

azonnal mentőt hívott, és megkezdte az elsősegélynyújtást, de a kérelmező fia ekkor már halott volt. Míg G. T. a helyettes vezetőnél tartózkodott, S. M. ebédelni ment, ezért A. M. visszavitte Gulyant G. T. irodájába. A. M. vallomásában elmondta, hogy ő is kérdéseket intézett Gulyanhoz, azonban azok a bűncselekményre vonatkozóan nem voltak relevánsak. Gulyan vizet kért, de az nem volt az irodában, így ő kiment vízért, ezt követően hallotta az ablaknyitás hangját, majd pedig azt, hogy „bumm”. Amikor visszament az irodába, Gulyan nem volt sehol, az udvarra érve látta, hogy a földön fekszik. Az ügyész büntetőeljárást indított A. M. ellen öngyilkosságban közreműködés bűncselekményének gyanúja miatt.

Az eljárás megindítása után az ügyész G. T.-t és A. M.-et tanúként hallgatta ki, aminek során az előzőkhez hasonló vallomást tettek, azt állítva, hogy Gulyan az ablakon történő szökési kísérlete során esett le, és halt meg. G. T. azonban azt is elmondta, hogy azért ment a helyettes vezetőhöz, mert Gulyan elárult egy addig ismeretlen nevet az emberöléssel összefüggésben. Az igazságügyi orvosszakértői jelentés szerint Gulyan az esés következtében keletkezett sérülések mellett, még halála előtt kisebb, tompa tárgy okozta sérüléseket, horzsolásokat és zúzódásokat szerzett. Később ezt egy német és egy dán igazságügyi orvosszakértő is megerősítette; azzal, hogy ezek a sérülések származhattak az ablak alatt futó gázvezetékeltől is. 2007. május 14-én a kérelmezőt tájékoztatták a jogairól, és kihallgatták. Az igazságügyi nyomozás keretében vizsgálat szerint az ablakon talált ujjlenyomatok egy része Gulyané volt. A hatóságok nem vizsgálták, hogy kitől származott a többi, csupán annyi derült ki, hogy nem G. T., A. M. vagy a takarítónő ujjlenyomatai. A szakértői vizsgálat során kiderült, hogy a talált hajtincs sem Gulyané volt. Az ügyészség bizonyítási kísérlet elvégzését rendelte el, azonban erre – megfelelő dublőr hiányában – nem került sor.

2007. december 17-én a nyomozást átvette a különleges nyomozószolgálat (SIS). G. T. szerint Levon Gulyan attól ijedt meg, hogy szembesíteni fogják a pincérnővel – amely tervről egy telefonbeszélgetést hallva szerezhetett tudomást –, emiatt próbált az ablakon menekülni. G. T. és A. M. pedig nem követett el büntetendő cselekményt azzal, hogy egye-

dül hagyták az irodában, mivel Gulyan tanúi minőségben tartózkodott ott.

Az eljárás lezárását követően a kérelmező bírósághoz fordult, mivel véleménye szerint a nyomozás nem volt független, átlátható és hatékony. A bíróság a fellebbezésnek helyt adott, és elrendelte a nyomozás újraindítását, illetve a bizonyítási kísérlet lefolytatását, mivel a haláleset számos lényeges körülménye tisztázatlan maradt. Az ügyész a kerületi bíróság döntése ellen fellebbezést nyújtott be, amelyet a fellebbviteli bíróság elutasított, és helybenhagyta a kerületi bíróság döntését.

A döntések eredményeként a nyomozás újraindult, és az ügy a különleges nyomozószolgálat korábban is eljáró nyomozójához került. A bizonyítási kísérlethez megfelelő adottságú dublört továbbra sem találtak, pedig ennek érdekében több állammal is kapcsolatba léptek. A nyomozás eredménye ugyanaz volt, mint az elsőé, ezért a kérelmező fellebbezéssel élt, és az ügy a semmitőszék elé került. A nyomozás a semmitőszék döntése szerint nem volt hatékony: a hatóságok nem szolgáltattak kellően meggyőző magyarázattal Levon Gulyan halálára, illetve a bizonyítási kísérlet is elmaradt. 2012. február 8-án lezárták a büntetőeljárást, mivel nem találtak megfelelő dublört, de a bizonyítási kísérlet egyébként sem szolgált volna elegendő bizonyítékként. Erről a döntésről a kérelmező csupán 2015 áprilisában szerzett tudomást.

*A döntés.*² A kérelmező azzal érvelt, hogy a fia halála rendőrségi őrizet alatt történt, és a hatóságok nem folytattak le hatékony, átlátható, objektív nyomozást, így megsértették az Egyezmény 2. cikke által védett élethez való jogot. Fia halálának körülményei tisztázatlanok maradtak; a hatóságok egyetlen feltevése a szökés logikátlan fikciója volt, hiszen a fia tanúként vett részt az eljárásban, és az udvarról, ahova a magasan lévő ablak néz, nem lehet kimenni az épületből. Számtalan más előzménye lehetett annak, hogy a fia kizuhant az ablakon. A szökés lehetséges indítékára nem volt a hatóságoknak semmiféle bizonyítékuk, ráadásul nem volt szükség a szembesítésre sem, hiszen a kérelmező szerint a fia és a pincérnő vallomása között nem volt lényeges ellentmondás. Nem volt ismert, hogy miért, illetve kinek az utasítására szállították át és tartották Gulyant a bünyügyi hírszerzési főosztályon; ahogyan az sem, hogy hogyan szerezte a sérüléseket, illetve az, hogy kinek az ujjlenyomatai voltak az ablakon, hogy kitől származtak a halott ruházatán és a körme alatt talált szövetek. Nem zárható ki, hogy valakivel közeli testi érintkezésbe került, valakitől védekezni próbált. A nyomozó hatóság nem adott ma-

gyarázatot arra, hogy a kérelmező fiának cipői miért voltak kifűzve, illetve miért voltak a cipőfűzők a zsebében; hogy miért volt a teste 5,8 méterre az épülettől; illetve miért nem folytatták le a bizonyítási kísérletet sem. A rendőrök vallomásai ellentmondások voltak, és ezeket az ellentmondásokat sosem tisztázták. Az eljárást lezáró döntésről nem értesítették, ezért azt nem tudta vitatni. Nem biztosították a nyomozás függetlenségét, hiszen a többször is újraindított nyomozást mindig ugyanaz a nyomozó folytatta le. A kérelmező hangsúlyozta, hogy a hatóságoknak kötelességük lett volna megővni a fia életét, mivel az ellenőrzésük alatt állt, mégis felügyelet nélkül hagyták, noha tudták, hogy szembesítésre fog sor kerülni.

A kormány szerint Levon Gulyannak érdeke fűződött ahhoz, hogy eltitkolja az étterem előtt leölt személy halálának körülményeit. A szökés indíték megállapítható, hiszen a szembesítésről nem sokkal előtte szerzett tudomást Gulyan. Az orvosi jelentés alapján a halálát a zuhanás okozta: olyan sérülések voltak a testén, amelyeket az esés folytán szerezhettek, a rajta talált szövetek pedig nem bizonyítják, hogy ellen próbált volna állni valakinek. Az ablak túl kicsi volt ahhoz, hogy a testén ne maradtak volna erőszakra utaló jelek, ha kiteszítették volna azon keresztül. A nyomozás megfelelő volt, haladéktalanul elindult, és számos vizsgálatot lefolytattak külföldi, független szakértők bevonásával. Azonnal kihallgatták G. T. és A. M.-et, így kerülve el, hogy esetleg összejátsszanak. A kerületi bíróság döntése nyomán a nyomozóhatóság intézkedéseket tett a nyomozás hiányosságainak kiküszöbölésére, számos állammal felvették a kapcsolatot a bizonyítási kísérlet lefolytatása érdekében. Annak meghíúsulása azonban nem volt jelentős hatással a nyomozás eredményességére. A kérelmezőt az eset után két nappal tájékoztatták a jogairól, minden döntést megismerhetett, a kihallgatások során élhetett a kérdésési jogával. A nyomozást az örmény rendőrségtől független szervek folytatták le.

A Bíróság hangsúlyozta, hogy a 2. cikk – vagyis az élethez való jog – az Egyezmény egyik legfontosabb rendelkezése, a demokratikus társadalmak legalapvetőbb értéke. A Bíróság korábbi releváns döntéseire hivatkozva kimondta, hogy a rendelkezés nem csak passzív, hanem aktív életvédelmi kötelezettségeket ír elő az államok számára. A Bíróság leszögezte, hogy a hatóságok kötelesek az őrizetük alatt állókat megvédeni. Amennyiben egy adott személy az őrizetbe vételekor jó egészségi állapotban volt, ám később sérülések jelentek meg a testén, akkor az állam feladata az, hogy kétséget kizáró bizonyíté-

AZ EGYEZMÉNY 3. ÉS 8. CIKKE
A KÍNZÁS TILALMA
ÉS A MAGÁN- ÉS CSALÁDI ÉLET
TISZTELETBEN TARTÁSÁHOZ
VALÓ JOG

*Fjotolf Hansen (korábban: Anders Behring Breivik)
Norvégia elleni ügye³*

kok alapján kielégítő magyarázatot adjon a sérülések eredetéről, különösen akkor, ha az őrizet során az egyén elhalálozott. Az állam életvédelmi kötelességéből adódóan hatékony hivatalos nyomozásra van szükség, ha okkal feltételezhető, hogy az adott személy gyanús körülmények között életveszélyes sérüléseket szenvedett. A hatékony eljárás azt jelenti, hogy a nyomozás alkalmas a tények feltárására, illetve a felelősök azonosítására is. A hatóságoknak észszerű lépéseket kell tenniük a bizonyítékok felkutatására, illetve összegyűjtésére, és a nyomozás következtetéseinek minden releváns információ alapos, objektív és pártatlan elemzésén kell alapulniuk. A vizsgálatot lefolytató nyomozóknak függetlennek kell lenniük az ügyben érintett személyek mindegyikétől.

A Bíróság egyetértett az örmény nemzeti bíróságok azon döntésével, miszerint a lefolytatott nyomozás nem volt hatékony. A nyomozó hatóság kezdetől fogva elfogadta azt a feltételezést, hogy Gulyan szökni próbált: az egész nyomozást e feltevés köré építette, más lehetőségeket meg sem vizsgált. Ráadásul a feltevés kizárólag az ügyben érintett, függetlennek nem tekinthető tanúktól származott. A pincérnővel való szembesítés tervére sincsen bizonyíték, az erre való hivatkozás egyébként is csak a nyomozás egy későbbi szakában merült fel. Nem tisztázták, hogy miért rendőrök vitték Levon Gulyant tanúi minőségben a bűnügyi hírszerzési főosztályra; illetve miért oda vitték, és miért nem ahhoz az ügyészhez, aki S. V. megölésének ügyében eljár.

A Bíróság rögzítette azt is, hogy a nyomozó hatóság számos nyomozási cselekményt egyszerűen nem végzett el: nem állapították meg, hogy kinek az ujjlenyomatait találták meg Gulyanén kívül az ablakon, nem azonosították az eredetét a kérelmező fiának ruháján és körmei alatt talált szöveteknek. Azt sem vizsgálták, hogy bántalmazás okozta-e a testen lévő sérülések egy részét, és annak ellenére sem folytatták le a bizonyítási kísérletet, hogy a nemzeti bíróságok többször felszólították erre a hatóságot. Arra sem adtak semmiféle magyarázatot, hogy miért voltak a cipőfűzői a nadrágzsebében a kérelmező fiának. A nyomozás nem volt hatékony – a valós tények, események rekonstruálására alkalmatlan volt –, és a kormány nem szolgált kielégítő magyarázattal a kérelmező fiának halálát illetően. A 2012. február 8-án kelt nyomozati döntésről sem tájékoztatták a kérelmezőt, így nem biztosították a részvételi jogát az eljárásban. Ezek mérlegelése alapján a Bíróság megállapította, hogy a 2. cikket megsértették.

Bukor Liza

Az ügy körülményei. 2012 augusztusában a városi bíróság a kérelmezőt az általa 2011. július 22-én elkövetett terrorcselekmények miatt huszonegy év fogva tartásra ítélte, melyből legalább tíz év kötelezően letöltendő. A kérelmező Oslo kormányzati negyedében egy autóban elhelyezett bombát robbantott fel, majd félautomata fegyverekkel megtámadta egy politikai szervezet ifjúsági táborát Utøya szigetén. A támadások következtében hetvenheten meghaltak, negyvenketten pedig megsérültek. A bíróság indokolásában kitért arra, hogy felmerült a feltételezés, miszerint a kérelmező borderline személyiségzavarban szenved. Ezt egyik szakértő sem támasztotta alá, azonban abban megállapodtak, hogy „speciális eset”. A kérelmezőről megállapították, hogy fanatikus szélsőjobboldali, magasztalja az erőszakot, az erőszakos tetteket kegyetlennek, de szükségesnek érzi – mindazonáltal nem lehetett pszichóziát megállapítani nála. Elítélésének a bűnisméltés reális veszélye is oka volt. Ezt támasztotta alá többek között, hogy a kérelmező cselekményeit legitimnek érezte, és úgy gondolta, szükségesek voltak politikai céljai eléréséhez, illetve feltárta, hogy további terrorcselekményeket is tervezett. Az öt elítélő bíróság arra is kitért, hogy amennyiben a kérelmező letölti – feltételes szabadságra bocsátás nélkül – a huszonegy évnyi büntetést, ötvenhárom éves lesz szabadulásakor. Noha rendkívül hosszú büntetésről van szó, mégsem tartották valószínűnek, hogy az idő hosszúsága visszatartaná a kérelmezőt újabb bűncselekmény elkövetésétől. A demokratikus berendezkedés, amit el akart törölni, szabadulásakor még mindig létezni fog. Norvégiának különféle etnikumú, kultúrájú és vallású lakosai lesznek továbbra is. A bíróság szerint számottevő az esély arra, hogy büntetésének letöltését követően ismét brutális emberölések elkövetésével próbálkozik majd. Bár a kérelmezőnél nem állapítható meg az alapvető kritériumok szerint személyiségzavar, a bíróság szerint jellemvonásai deviáns személyiségről tanúskodnak. Mivel büntetése letöltése után is veszélyes ember marad, ezáltal teljesülnek a fogva tartása elrendelésének követelményei.

A kérelmezőt az Ila nevű börtönben létrehozott fokozott biztonságú részlegben tartották fogva. A ké-

relmező többször fellebbezett a döntés ellen, azt azonban nem változtatták meg. Később a Telemark nevű börtönbe került, majd vissza az Ila-ba, ezt követően ismét a Telemarkba – mindenhol a fokozott biztonságú részlegbe. A norvég szabályozás szerint a fokozott biztonságú részlegben fogvatartottak nem érintkezhetnek a többi részlegben fogvatartottakkal, arról pedig a helyi büntetés-végrehajtási szerv dönt, hogy egymással érintkezhetnek-e. A Telemark börtönben a kérelmezőnek három helyiség állt a rendelkezésére – egy testedzés, egy másik pedig tanulás céljára –, ventilátorral és ablakokkal, képekkel. Mosdó, zuhanyzó, hűtőszekrény, televízió, videójáték-konzol és könyvek álltak a rendelkezésére. A részleg többi részétől egy biztonsági ajtó választotta el. Az Ila börtönben is hasonlóak voltak a körülmények.

2015 júliusában a kérelmező eljárást indított a norvég állam ellen. Azt állította, hogy fogva tartásának körülményei – azzal, hogy fokozott biztonságú részlegben helyezték el, nem érintkezhetett más fogvatartottakkal, vizsgálatokat végeztek a testén, bilincset használtak és kontrollálták a látogatásait, levelezését és telefonhívásait – megsértették az Egyezmény 3. és 8. cikkét. A hazai bíróság megállapította, hogy a kérelmező emberi méltósághoz való jogát megsértették, a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogát azonban nem. Kimondta továbbá, hogy a hatóságoknak fokozniuk kell erőfeszítéseiket annak érdekében, hogy a kérelmező érintkezessen más fogvatartottakkal.

A kormány a kínzás tilalmának sérelme megállapítása miatt, a kérelmező pedig a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog sérelmének meg nem állapítása okán fellebbezett. A bíróság megállapította, hogy a kérelmező jogait nem sértették meg. A bíróság érvelésében arra tért ki, hogy a felek egyrészt a kérelmező személyiségében rejlő kockázatot illetően nem értettek egyet, másrészt azt illetően sem, hogy a biztonsági intézkedések hogyan hatottak a kérelmezőre, illetve a kérelmező egészségére.

A fellebbezési bíróság először az Egyezmény 3. cikkének sérelmét vizsgálta. A kérelmező személyiségében rejlő kockázatokat vizsgálva a bíróság leszögezte, hogy elsősorban az elkövetett bűncselekmény típusa és súlyossága vezetett ahhoz, hogy a kérelmezőt a fokozott biztonságú részlegben helyezték el. A büntetés-végrehajtási szervek több alkalommal, hat különböző pszichiátriai vizsgálat révén megállapították, hogy a személyisége kockázatot jelent. Ezek a vizsgálatok arra jutottak, hogy a kérelmező – ha lehetősége lenne rá – túszoikat ejtene, bántalmazná az őrköt és egyéb erőszakos bűncselekményeket is elkövetne a börtönben. Továbbá, amennyiben úgy érez-

né, hogy csökken irányában a médiaérdeklődés, és a tettei feledésbe merülnek, ismét késztetést érezne valamilyen figyelemfelkeltő cselekedetre. Internetes közösségi tereken fegyvereket tudna szerezni, illetve nyilvánvalóan átgondolta már azt is, hogy hétköznapi tárgyakat hogyan lehet fegyverként használni. Bár a kérelmező kijelentette, hogy tettével bosszút állt, és politikai céljait már nem erőszakkal akarja megvalósítani, a bíróság szerint ez kevésbé hihető. A bíróság azt is megemlítette, hogy valós veszélye van annak, hogy adott esetben a kérelmezőt más fogvatartottak megtámadják; tekintve, hogy erre több alkalommal történt is már próbálkozás. Másrészt, a kérelmező erőszakos bűncselekmények elkövetésére inspirálhatna más – szintén jobboldali szélsőséges – fogvatartottakat.

Az alkalmazott biztonsági intézkedések tekintetében a bíróság leszögezte, hogy a norvég törvények értelmében a fokozott biztonságú büntetés-végrehajtási részlegekben elhelyezett fogvatartottak nem érintkezhetnek más részlegben fogva tartott személyekkel. Ez a körülmény súlyos pszichés, illetve szomatikus problémákat, például alvászavart, apátiát, fejfájást, ízületi fájdalmakat okozhat. Mentális betegségeket idézhet elő; depresszió vagy pszichózis is kifejlődhet, fokozhatja az öngyilkossági hajlamot. A helyzeten tovább ront, ha korlátozzák a fogvatartott számára a látogatók fogadását, a levelezést, a televíziózást, az újságokhoz való hozzáférést, vagy ha megbilincselik. A bíróság megállapította, hogy a fokozott biztonságú részlegeket rendkívül ritkán használják Norvégiában; 2002-es kialakításuk óta mindössze tizenegynéhány fogvatartottat helyeztek el ilyen részlegben, őket is csak rövid időre. A kérelmező azonban alapos okkal került a részlegbe, hiszen tartani lehetett attól, hogy túszoikat ejtene, bántalmazná az őrköt, vagy szökni próbálna. A norvég szabályozás szerint az ilyen részlegbe kerülők esetében a szigorú korlátozásokat ellensúlyozni kell a személyzettel való gyakoribb kapcsolatfelvétel lehetőségével, értelmes munkával, tanulással és egyéb programlehetőségekkel. A kérelmező állítása szerint károsodást szenvedett el az elszigeteltség következtében; ezzel szemben mind az Ila, mind a Telemark börtönorvosa azt állapította meg számos vizsgálatot követően, hogy semmiféle ilyen eredetű, súlyosabb károsodás nem mutatható ki a személyiségében. A bíróság nézeti álláspontja szerint sem hatottak számottevően a kérelmező egészségére, illetve személyiségére a szigorú biztonsági előírások. A kérelmező fogva tartása alatt politológiát tanul, és vizsgákat is tett, jó eredményel. Minden nap egy órát sétálhat a börtön udvarán. Sok újsághoz, televíziócsatornához és videójátékhoz

fér hozzá, leveleket ír, és edz is. Látogatókat is fogadhat, akikkel üvegfalon keresztül beszélgethet; igaz ugyan, hogy kevés látogatója van. Folyamatos kapcsolatban áll egy önkéntes látogatóval, egy lelkesessel és az adott börtön egészségügyi személyzetével. Felajánlották neki egy pszichológus szolgáltatásait is, ezt azonban annak idején nem fogadta el. Gyakran kommunikál a börtönszemélyzettel, akikkel filmekről, TV-sorozatokról és más mindennapi témákról beszélget. A többi fogvatartottal azonban továbbra sem léphet kapcsolatba, mert a büntetésvégrehajtási szervek álláspontja szerint ezzel lehetőséget adnának neki egy jobboldali szélsőséges hálózat kialakítására a börtönön belül. Mindent figyelembe véve, a fellebbviteli bíróság megállapította, hogy bár az elszigeteltség valóban súlyos problémákat okozhat, a börtönben ezt megfelelően ellensúlyozták, és az ilyen jellegű intézkedéseket fokozták is az évek során.

A testi átvizsgálás az ítélet megállapítása szerint megalázó lehet a fogvatartottak számára. A kérelmező esetében ilyen jellegű vizsgálatra többnyire az Ilában került sor, újabb erőszakos cselekmények elkövetésének megakadályozása céljából. A bíróság álláspontja szerint a kezdeti időszakban nem lett volna szükség ennyi be nem jelentett vizsgálatra, azonban az évek során a vizsgálatok gyakorisága lényegesen csökkent.

A bilincseléssel kapcsolatban a fellebbviteli bíróság kijelentette, hogy szintén az első időszakban, és szintén leginkább az Ilában alkalmazták, de ahogy teltek az évek, illetve újabb biztonsági intézkedéseket, illetve megoldásokat vezettek be (például biztonsági cellaajtót), egyre ritkábban. Összességében a bíróság nem találta problematikusnak a bilincselési gyakorlatot; illetve adott esetben indokoltnak tartotta a bilincselést, tekintettel mások, illetve a kérelmező biztonságára is.

Az éjszakai ellenőrzésekkel kapcsolatban – ezek szintén az Ilában került sor, óránként kétszer, éjszaka is, adott esetben zseblámpa használata mellett – a bíróság ugyancsak azt állapította meg, hogy nem tekinthető jogsértőnek a gyakorlat, hiszen bár valóban jelentős stresszt okozhat, a kérelmező egyébként nyugodtan aludt éjszakánként; továbbá, az ellenőrzések gyakorisága a városi bíróság ítéletét követően csökkent.

A látogatások és a telefonhasználat kontrollja mind a 3., mind pedig a 8. cikkel összefüggésben felmerült. A 3. cikkel kapcsolatban csak annyit mondott ki a bíróság, hogy biztonsági okokból szükség volt a látogatók kontrollálására, azonban álláspontja szerint több látogatást kellett volna üvegtáblák helyett biztonsági kapun keresztül lefolytatni.

A fellebbviteli bíróság összefoglalásként azt az álláspontot fogalmazta meg, hogy – tekintettel az erőszak magas kockázatára mind a kérelmező ellen, mind pedig a kérelmező részéről; a kompenzációs intézkedésekre; a kérelmező egészségi állapotára; a széleskörű eljárási garanciákra; illetve általában a körülményekre – nem állapítható meg, hogy a fogvatartás különösen megterhelő volna a kérelmező számára, így a 3. cikk sérelme nem állapítható meg.

Ezt követően a fellebbviteli bíróság az Egyezmény 8. cikkének sérelmével foglalkozott. Először a kérelmező levelezése feletti kontrollt vizsgálta. Megjegyezte, hogy a fokozott biztonságú részlegekben fogvatartottak esetében – főleg akkor, ha kevés a látogatójuk, vagy egyáltalán nem látogatják őket – különösen fontos a levelezés engedélyezése. A kérelmező számára a fogvatartás kezdetén teljes mértékben tiltották a levelezést, később azonban lazítottak a korlátozáson, és 2011 novembere óta engedélyezik, hogy levelezen. A kérelmező küldött és fogadott is leveleket; levelezést folytatott magánszemélyekkel, közintézetekkel, a sajtóval és az ügyvédjével. Az ügyvédjétől kapott, valamint a neki küldött leveleket soha nem ellenőrizték. Csak azokban az esetekben fogták vissza leveleit, ha azok más szélsőjobboldali nézeteket valló foglyoknak, illetve hasonló gondolkodású magánszemélyeknek szóltak. Ez azért volt fontos, mert a kérelmező fenntartotta a célját, hogy levelezés révén szélsőjobboldali hálózatot építsen ki. Továbbá, leveleiben gyakran erőszakra buzdított; különféle erőszakos cselekményekkel, illetve bűncselekménnyel való fenyegetésre inspirált. A fellebbviteli bíróság kijelentette, hogy a korlátozások összhangban álltak a jogi szabályozással, és legitim célt szolgáltak – a társadalom védelme érdekében volt szükség a kérelmező levelezésének korlátozására –, így nem sértették meg az Egyezmény 8. cikkét.

A kérelmező mentális sebezhetőségére a bíróság csak röviden tért ki. Megállapította, hogy a kérelmező számára nem okozott mentális sérülést, illetve a személyiségét érintő számottevő hatást a társas élet korlátozottsága, az Egyezmény 8. cikkét tehát nem sértették meg.

A kérelmező fellebbezett a legfelső bírósághoz, amely megjegyezte, hogy nem került elő újabb bizonyíték az ügyben, és a körülmények sem változtak számottevően, így nincs szükség bizonyításra. A kérelmező az Egyezmény 3. és 8. cikke megsértésének elutasítása miatt is fellebbezett, azonban a legfelső bíróság egyik cikk sérelmét sem állapította meg. Ítéletében mindenben egyetértett a fellebbviteli bírósággal: kijelentette, hogy a fellebbviteli bíróság által lefolytatott bizonyítás széles körű volt, a biztonsági

intézkedések pedig mind megalapozottak és jogszerűek voltak.

*A döntés.*⁴ A döntés meghozatala során a Bíróság áttekintette a norvég büntető törvénykönyv releváns szakaszait.

A Bíróság először az Egyezmény 3. cikkét, tehát a kínzás tilalmát vizsgálta. A kérelmező azt állította, hogy magánzárkában tartásának ideje – tekintettel a szigorú biztonsági intézkedésekre, valamint mentális sérülékenységre – embertelen és megalázó bánásmódot valósított meg. Panaszkodott a testi átvizsgálások gyakoriságára. A Bíróság hangsúlyozta, hogy az Egyezmény 3. cikkében foglalt tilalmak a demokratikus társadalmak egyik alapvető követelményét jelentik. Még a legsúlyosabb körülmények közepette is – például a terrorizmus vagy a bűnözés elleni harc során is – tiltja az Egyezmény, hogy bárkit megkínózzanak, vagy embertelen, megalázó bánásmódnak, illetve büntetésnek vessenek alá. A rossz bánásmódnak azonban el kell érnie egy bizonyos szintet ahhoz, hogy a cikk sérelme megállapítható legyen. Ez a minimum az ügy körülményeitől függ, különösen a bánásmód tartamától, annak fizikai és mentális hatásaitól, az áldozat korától és egészségi állapotától. Továbbá ahhoz, hogy az embertelen vagy megalázó bánásmód megállapítható legyen, a szenvedésnek vagy megaláztatásnak túl kell mennie az adott legitim büntetéssel vagy bánásmóddal szükségszerűen együtt járó szenvedésen vagy megaláztatáson. Az ügyel kapcsolatban a Bíróság nem vonta kétségbe, hogy az ügy kezelése nehézséget okozott a hazai szerveknek; valamint azt, hogy a hatóságok szükségesnek érezték a fokozott biztonsági intézkedések alkalmazását. A Bíróság megállapította, hogy a kérelmező az elhelyezésének fizikai körülményeire nem panaszkodott; azok megfelelőnek is bizonyultak. A magánzárkával kapcsolatban megállapította, hogy a kérelmező egyetemi tanulmányokat folytathat; van televíziója, minden nap hozzáfér a friss újságokhoz; még ha kontrolláltan is, de levelezhet, fogadhat látogatókat és telefonálhat. Összegezve tehát: a kérelmezőt nem ítélték „teljes társadalmi” elszigeteltségre, csak részleges és relatív elkülönítésre. A magánzárkában töltött idő hosszát tekintve a Bíróság azt állapította meg, hogy az a biztonsági kockázatok csökkentését, illetve a kérelmező biztonságát és méltósága megőrzésének célját szolgálta. Ráadásul a hatóságok kellőképpen ellensúlyozzák a magánzárka hátrányait. Nemcsak a személyzettel tarthat fenn napi kapcsolatot, hanem egy lelkésszel, ápolókkal és egy önkéntes látogatóval is; mindezen túl pszichológusi segítséget is felajánlottak neki, amit viszont ő maga utasított el. A Bíróság emlékeztet

tett arra, miszerint a személyzet körültekintő felmérés alapján állapította meg, hogy a kérelmező számára semmiféle mentális problémát nem okozott a magánzárkában töltött idő. Összességében a Bíróság nem talált semmilyen bizonyítékot annak alátámasztására, hogy a hatóságok megsértették volna az Egyezmény 3. cikkét; vagyis a hazai bíróságok álláspontjára helyezkedett. A testi átvizsgálásokkal kapcsolatban ugyancsak teljes mértékben egyetértett a fellebbviteli bíróság fentebb kifejtett álláspontjával. Mindezek fényében – a kérelmező fogva tartásának körülményeit összességében tekintve – a Bíróság nem találta a 3. cikkbe ütközőnek a norvég hatóságok eljárásait.

Ezt követően a Bíróság az Egyezmény 8. cikkét, azaz a kérelmező magán- és családi életének tiszteletben tartásához való jogát vizsgálta. A kérelmező arra panaszkodott, hogy levelezésének ellenőrzését túl sokáig tartották fenn, ami bizonyos idő elteltével túlzott mértékű beavatkozást valósított meg a magánszférájába. Továbbá panaszolta, hogy nem fordítottak kellő figyelmet az állítólagos mentális sérülékenységre. A Bíróság egyetértett a fellebbviteli bíróság azon megállapításaival, miszerint a társadalom érdekeivel összefüggésben akadályozták meg a kérelmezőt abban, hogy erőszakra buzdító, illetve szélsőjobboldali hálózatot építő leveleket tudjon küldeni; nem akadályozták azonban a családjával, közeli barátaival vagy más korábbi ismerőseivel való kapcsolattartását. Továbbá, a megállított levelekkel kapcsolatban felülvizsgálatot kérhetett, mely jogával többször élt is. Az állítólagos mentális sérülékenységgel kapcsolatban ismét azt mondta ki a Bíróság, hogy megfelelő értékelést követően a hatóságok megállapították, hogy a kérelmező nem szenvedett mentális károsodást. A Bíróság szerint tehát a norvég hatóságok nem sértették meg az Egyezmény 8. cikkét.

Mindezekre tekintettel a Bíróság tanácsi ülésén a kérelmet nyilvánvalóan alaptalannak találta, ennek folytán elfogadhatatlannak minősítette az Egyezmény 35. cikkének 3. (a) és 4. bekezdései alapján.

Lebedi Réka Dóra

AZ EGYEZMÉNY 10. CIKKE A VÉLEMÉNYNYILVÁNÍTÁS SZABADSÁGA

*Bayev és mások Oroszország elleni ügye*⁵

Az ügy körülményei. A kérelmezők orosz melegjogi aktivisták. Az orosz kormány 2003-ban és 2006-ban

regionális, 2013-ban pedig föderációs szinten több olyan törvényt fogadtatott el, amelyek tiltják az úgynevezett „homoszexuális propagandát”. E törvények általánosságban tiltják a homoszexualitás nyilvános említését. A közigazgatási szabálysértésekről szóló törvénykönyv módosítása például tiltja „a nem hagyományos szexuális kapcsolatok kiskorúak körében történő propagálását, [...] valamint olyan torzított látzat keltését, hogy a hagyományos és nem hagyományos szexuális kapcsolatok társadalmilag egyenértékűek”. Ezen törvények ellen a kérelmezők 2009 és 2012 között különböző demonstrációkon tiltakoztak, olyan transzparenszekkel, melyek felirata szerint a homoszexualitás természetes és normális, nem pedig perverzio. A kérelmezőket letartóztatták, és bűnösnek találták közigazgatási kihágásokban, amelyekért pénzbírságot szabtak ki rájuk. Ezzel szembeni fellebbezéseik sikertelenek voltak, ezért a kérelmezők alkotmányjogi panaszt nyújtottak be, mivel az orosz alkotmány is garantálja az egyenlő bánásmódnak és a diszkrimináció tilalmának az elvét. Az alkotmánybíróság megállapítása szerint azonban a tilalom indokolt volt a közkerölcs védelmében, különös tekintettel a „hagyományos és nem hagyományos házassági kapcsolatok társadalmi egyenértékűségének torz látszata keltésére”, valamint annak potenciális veszélyére, hogy a gyermekek „nem hagyományos” szexuális kapcsolatokba kerülhetnek.

*A döntés.*⁶ A kérelmezők szerint a szexuális kisebbségek identitását, jogait és társadalmi helyzetét érintő nyilvános kijelentések tilalma sérti az Egyezmény 10. cikkét. A kormány elismerte, hogy a kérelmezők felelősségre vonása a demonstrációkért beavatkozást jelentett a véleménynyilvánítási szabadságukba. Mindazonáltal úgy vélte, hogy a homoszexualitás népszerűsítésének általános korlátozása, illetve e korlátozások kérelmezőkkel szembeni érvényre juttatása a törvényeknek megfelelő volt, valamint szükséges egy demokratikus társadalomban a közegészség és az erkölcsök, valamint mások jogainak védelme érdekében. A kormány szerint a részes államok számára általában szélesebb mérlegelési jogkör áll rendelkezésre, ha a véleménynyilvánítási szabadságának szabályozása olyan ügyekkel kapcsolatos, amelyek sérthetik a személyes meggyőződés körébe tartozó erkölcsöt, vagy különösen a vallást.

A kormány szerint a kérelmezők nem csupán nézeteik kifejezésére vagy mások semleges módon történő tájékoztatására törekedtek; illetve, a kijelentéseik nem járultak hozzá a szexuális kisebbségek társadalmi helyzetéről szóló nyilvános vitához. Kifejezetten kiskorú közönséget céloztak, hogy a szemükben vonzó képet fessenek az azonos neműek közötti kapcsola-

tokról, és rombolják a hagyományos családi értékek megítélését a körükben. A kormány szerint azok az állítások, miszerint a „homoszexualitás természetes”, „a homoszexualitás normális”, valamint „a homoszexualitás jó”, pszichés nyomást gyakoroltak a gyermekekre, befolyásolták az önazonosságukat, és betolakodtak a magánéletükbe. A kormány ezért úgy ítélte meg, hogy az információk és eszmék bizonyos kategóriáinak kiskorúakkal történő megosztására vonatkozó korlátozások indokoltak voltak. A homoszexualitással kapcsolatos információk terjesztését korlátozó törvények kapcsán a kormány kijelentette, hogy hasonló korlátozások vonatkoznak a heteroszexuális kapcsolatokról szóló információkra is. Ugyanakkor a kormány azt is állította, hogy az ilyen információk, illetve állítások elősegítik a hagyományos családi értékektől való elfordulást, ami önmagában is igazolja a korlátozásokat. A hatóságok az Egyezmény szerinti pozitív kötelezettségüket teljesítették – hogy megvédjék a kiskorúak magánéletét –, és ezt kiegyensúlyozott módon tették.

A kérelmezők szerint a homoszexualitás kiskorúak körében történő propagálását tiltó törvényt arra alkalmazták, hogy elnyomják az ugyanazon törvénnyel szembeni tiltakozás nyílt kifejezését. Nem volt indokolt a jogszabályokkal szembeni tiltakozáshoz való jog korlátozása. A „homoszexuális propaganda” tilalma a homoszexualitás kiskorúak jelenlétében történő pusztá említésének általános tilalmát jelenti, függetlenül az üzenet tartalmától. A kérelmezők szerint a vitatott törvénnyel szembeni tiltakozás lehetőségének korlátozása a véleménynyilvánítási szabadságához való jog lényegét érinti. A homoszexualitást „normálisként” leíró transzparenszek célja az volt, hogy szembeszálljanak azzal a felfogással – amelyet sok orosz vall –, miszerint a homoszexualitás „perverzio”, és hogy előmozdítsák a toleranciát. A Bíróság ítélezési gyakorlatára hivatkozva azt az érvt is felhozták, hogy a homoszexualitás, illetve a homoszexuális viselkedés nem áll ellentétben a közkerölccsel, bármilyen szélesen értelmezik is azt. Nem értettek egyet azzal, hogy a homoszexualitás jelenségéről való tudomásszerzés vagy a szexuális kisebbségek iránti toleráns hozzáállás megismerése sértheti a gyermekek belső meggyőződését. Vitatták a kormány azon állítását, hogy a téma nyílt megvitatása aláásná a kiskorúak védelmét, vagy hátrányosan befolyásolná a harmonikus fejlődésüket. Álláspontjuk szerint éppen ez az egyetlen módja annak, hogy felszámolják az LMBT gyermekek, felnőttek és családok megbélyegzését.

A Bíróság rámutatott, hogy a kérelmezőket triviális és ártalmatlan transzparenszek megjelenítése mi-

att ítélték el. A kormány első érvként erkölcsi elvárásokra, illetve a szóban forgó intézkedések nagy támogatottságára hivatkozott. Azt állította, hogy a homoszexualitás nyílt felvállalása sérti a vallásos országok többségének erkölcsi normáit – sőt, a nem vallásosok többségének normáit is –, és általában a hagyományos családi értékek érvényesülésének akadályát látják benne. A Bíróság emlékeztetett arra, hogy általában szélesebb mérlegelési jogkört fogad el a részes államok közötti konszenzus hiányában, amikor az ügy tárgya érzékeny erkölcsi vagy etikai kérdésekhez kapcsolódik. Azonban egyértelmű európai konszenzus van az egyének azon jogának elismeréséről, hogy nyíltan homoszexuálisként, lesbikusként vagy más szexuális kisebbséghez tartozóként azonosítsák magukat, és előmozdítsák saját jogait, szabadságait. Az erkölcs kérdését illetően a kormány úgy vélte, hogy a társadalom alapját jelentő családi értékekkel összeegyeztethetetlen a homoszexualitás társadalmi elfogadásának támogatása. A Bíróság azonban nem osztotta ezt az álláspontot, különös tekintettel arra az általános tendenciára, hogy a „családi élet” fogalmába egyre inkább beletartoznak az azonos neműek közötti párkapcsolatok, illetve az ilyen kapcsolatok jogi elismerésének és védelmének szükségességét illetően kialakulóban lévő konszenzusra. A kormány nem bizonyította, hogy az LMBT-kérdésekkel kapcsolatos véleménynyilvánítás leértékelné a „hagyományos családokat”, hátrányosan befolyásolná a helyzetüket, illetve veszélyeztetné a jövőjüket. A Bíróság hozzátette, hogy összeegyeztethetetlen lenne az Egyezmény alapjául szolgáló értékekkel, ha az egyezményi jogoknak egy kisebbségi csoport általi gyakorlását attól tennék függővé, hogy azt a többség elfogadja-e. Ha így lenne, a kisebbségi csoportnak a vallás-, a véleménynyilvánítás és a gyülekezés szabadságához fűződő jogai pusztán elméletiek lennének. A Bíróság ezért elutasította a kormány azon állítását, miszerint az LMBT ügyekkel kapcsolatos nyilvános vita szabályozása igazolható a közérkölcsek védelme alapján.

A kormány a közegészség védelmére való hivatkozását illetően nem bizonyította, hogy a kérelmezők üzenetei felelőtlen, illetve egészségkárosító magatartásra buzdítanak. A Bíróság szerint valószínűtlen, hogy a szabad véleménynyilvánítás korlátozása elősegítené bizonyos egészségügyi kockázatok csökkentését. Éppen ellenkezőleg: a szexuális orientációval és a nemi identitással kapcsolatos ismeretek terjesztését, valamint a kockázatokkal kapcsolatos tudatosság növelését feltétlenül a betegségmegelőző kampányok és az általános egészségpolitika részévé kellene tenni. Az azonos neműek közötti kap-

csolatokról szóló információk visszatartása mint módszer pedig alkalmatlan a kedvezőtlen demográfiai trendek visszafordítására.

A kormány harmadik érve arra irányult, hogy meg kell védeni a kiskorúakat az olyan információktól, amelyek pozitív képet festhetnek a homoszexualitásról, nehogy áttérjenek a „homoszexuális életstílusra”, mert az hátrányos lenne a fejlődésükre, illetve bántalmazásnak tenné ki őket. A Bíróság tudomásul vette, hogy a törvények elfogadásának fő okaként a kiskorúak védelmének szükségességét jelölték meg, ami a megszüvegezésben is tükröződik. A megszüritások azonban nem korlátozódnak konkrét szituációkra. Egy kiskorú általi esetleges, illetve potenciális észlelhetőség elegendő lehet a tilalomra bármilyen helyszínen. Az orosz alkotmánybíróság egyértelművé tette, hogy a tilalom nem vonatkozik a semleges – oktatási, művészi, történelmi – kontextusban bemutatott információra, „ha célja nem a szexuális identitás nem hagyományos formáinak választására vonatkozó preferenciák kialakítása”. A gyakorlatban azonban a semlegesség követelményével lehetetlené válhat a kapcsolódó vélemények – vagy akár tények – közlése, mivel a negatív jelentéstartalom hiánya önmagában is pozitív állásfoglalásnak minősülhet. A „homoszexualitás nem perverzió” és a „homoszexualitás természetes” kijelentéseket sem tekintették kellően semlegesnek. A kormány nem tudta megmagyarázni, hogy hogyan is történne a kiskorúak „homoszexuális életstílusra” csábítása, nem tudta tudományosan alátámasztani, hogy a szexuális irányultság, illetve a nemi identitás külső hatásra megváltoztatható lenne.

Ami a kiskorúak kizsákmányolásának, illetve negatív befolyásolásának állítólagos kockázatát illeti, a Bíróság utóbbiak sérülékenységére hivatkozva elfogadta a kérelmezők érvét, vagyis, hogy az ilyen kockázatokkal szembeni védelem nem korlátozódhat az azonos neműek közötti kapcsolatokra. E pozitív kötelezettségnek elvben ugyanolyan fontosnak kell lennie az ellenkező neműek közötti kapcsolatok esetében is. A kormány azonban nem fejtette ki, hogy miért ítélte úgy, hogy a kiskorúak sebezhetőbbek a homoszexuális kapcsolatokban, mint a heteroszexuálisokban.

A Bíróság arra is emlékeztetett, hogy az Egyezmény nem garantál az egyének számára olyan jogot, hogy ne kelljen szembesülnie a saját meggyőződésével ellentétes véleményekkel. A Bíróság elismerte a szexuális nevelés nyilvános vitájának „érzékeny” természetét, ahol a szülők nézeteit, az oktatáspolitikai elveket, valamint a harmadik felek véleménynyilvánítás szabadságához való jogát kell kiegyensúlyoz-

ni. Fontos megjegyezni, hogy a kérelmezők üzenete nem volt pontatlan, szexuális töltetű vagy agresszív, és nem javasoltak semmilyen szexuális magatartást. A kérelmezők tevékenysége semmiképp sem korlátozta a szülők arra vonatkozó jogát, hogy felvilágosítsák a gyermekeiket, vagy tanácsot adjanak nekik. Amennyiben a kiskorúak – akik tanúi voltak a kérelmezők kampányának – találkoznak a sokszínűség, az egyenlőség és a tolerancia eszméivel, e nézetek elfogadása mindenképpen a társadalmi kohéziót erősíti.

A fentiekre tekintettel a Bíróság kimondta, hogy a szóban forgó jogi előírások nem szolgálták a közérkölcse védelme mint legitim cél előmozdítását; továbbá, hogy az ilyen intézkedések valószínűleg negatív hatást gyakorolnak a közegészség és mások jogainak védelmére. Az ilyen törvények a megbélyegzést és az előítéleteket erősítik, és fokozzák a homofóbiát, amely összeegyeztethetetlen a demokratikus társadalom keretében az egyenlőség, a pluralizmus és a tolerancia elvével. Mindezek alapján a Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy az orosz hatóságok túllépték az Egyezmény 10. cikke által nyújtott mérlegelési jogkört, és megsértették azt. Az ítélet a 10. cikk sérelmét a megkülönböztetés tilalmát előíró 14. cikkel összefüggésben is kimondta. Az ítélethez az orosz bíró különvéleményt fűzött.

Kóczián Sándor

*GRA Stiftung gegen Rassismus
und Antisemitismus Svájc elleni ügye⁷*

Az ügy körülményei. A kérelmező egy civil szervezet, amelynek célja a tolerancia előmozdítása, a faji megkülönböztetést pedig elítéli. 2009 novemberében a Svájci Néppárt ifjúsági szervezete gyűlést tartott Frauenfeld városában, és erről beszámolt a honlapján. A beszámoló szerint a gyűlés témája a minaretépítés tilalma ügyében tartandó népszavazás volt. A gyűlés után a kérelmező bejegyzést tett közzé a honlapján, „Kronológia – verbális rasszizmus” cím alatt. Ebben idézte a párt saját beszámolóját az ifjúsági szervezet vezetőjének beszédéről, aki szerint itt az ideje megállítani az iszlám terjeszkedését, mivel „a kereszténységen alapuló svájci kultúra nem engedheti meg, hogy más kultúrákkal helyettesítsék”, a minaretépítési tilalom pedig a nemzeti identitás őrzésének kifejezése lenne. A minaretekre vonatkozó építési tilalom terve a 2009. november 29-én tartott népszavazáson támogatást kapott, ami alkotmánymódosításhoz vezetett. 2010 augusztusában az ifjúsági szervezet vezetője a svájci polgári törvénykönyv 28. cikke alapján személyiségi jogainak megsértése miatt pert indított

a civil szervezet ellen, a honlapra kitett beszámoló miatt. Keresetében arra kérte a bíróságot, hogy kötelezze a szervezetet a bejegyzés eltávolítására, illetve ahelyett a bírósági ítélet feltüntetésére. A kérelmező azzal védekezett, hogy a bejegyzés értékítélet volt, ami csak akkor sérthet személyiségi jogokat, ha indokolatlanul bántó vagy sértő.

A kerületi bíróság 2011 márciusában elutasította a keresetet azzal az indokkal, hogy az internetes cikk megjelentetése indokolt volt, mivel egy közérdekű kérdéstről szóló politikai vitához kapcsolódott. A fellebbviteli bíróság ezzel szemben megállapította, hogy a „verbális rasszizmus” kifejezés csak részben volt értékítélet, ami – ha valótlanságokon alapszik – sértheti a személyiségi jogokat. A politikus beszéde nem volt rasszista, ezért arra kötelezte a kérelmezőt, hogy távolítsa el a cikket a honlapjáról, és azt a bíróság ítéletével helyettesítse. A kérelmező a szövetségi legfelső bírósághoz fordult; azzal érvelve, hogy az ifjúsági szervezet vezetőjének személyiségi jogaiba történő beavatkozás indokolt volt, hiszen a szervezet célja a rasszizmus elleni küzdelem, amibe beletartozik a közvélemény figyelmének felhívása rejtett és nyílt rasszista magatartásokra. Ahhoz, hogy a szervezet betöltse szerepét, cikkeket és interjúkat tesz közzé a rasszizmussal és az antiszemitizmussal kapcsolatos fejleményekről. 2012 augusztusában a szövetségi legfelső bíróság elutasította a kérelmező fellebbezését. Az indokolás szerint a beszéd „verbális rasszizmusként” való jellemzése részben tényállítás volt, amelynek azonban nem volt valós ténybeli alapja, mivel a beszéd nem volt rasszista. Még a sértett politikai vitában való részvétele – ami azzal jár, hogy el kell fogadnia a személyiségi jogai védelmének alacsonyabb szintjét – sem igazolja a valótlanságok terjesztését vagy a ténybeli alappal nem bíró értékítéletek közzétételét.

*A döntés.*⁸ A kérelmező szervezet szerint a szövetségi legfelső bíróság tévesen találta úgy, hogy a „verbális rasszizmus” szóhasználat csak részben értékítélet, vagyis bizonyítani szükséges. Azzal érvelt, hogy civil szervezetként – a „társadalom éber őre” szerepének betöltésekor – ugyanolyan védelmet érdemel, mint a sajtó. A kérelmező hangsúlyozta, hogy a minaretek építése elleni fellépés heves vitákat váltott ki Svájcban, ugyanakkor kétségtelen, hogy ez a politikai kezdeményezés rasszista és diszkriminatív, amit számos elismert szakértő és szervezet is megerősített.

A Bíróság megismételte: ahhoz, hogy a 8. cikk relevanciája számításba jöjjön, a jó hírnév sérelmének el kell érnie egy bizonyos, súlyosabb szintet, illetve olyan károkozással kell járnia, ami „sérti a magán-

élet tiszteletben tartásához való jog személyes élvezetét”. Annak vizsgálatakor, hogy egy beavatkozás „szükséges-e egy demokratikus társadalomban” a jó hírnév vagy mások jogainak védelme érdekében, a Bíróságnak meg kell győződnie, hogy a hazai hatóságok megfelelő egyensúlyt teremtettek-e az Egyezmény 10. cikke által védett véleménynyilvánítás szabadsága és a 8. cikkben foglalt magánélet tiszteletben tartásához való jog között. Emlékeztetett azokra az elvekre is, amelyeket ilyenkor kell figyelembe venni: hozzájárulás a közérdekű vitához; az érintett személy ismertsége; a riport témája; az érintett személy korábbi magatartása; a közzététel tartalma, formája és következményei. A Bíróság azt is elfogadta korábban, hogy amikor egy civil szervezet közérdekű ügyekre hívja fel a figyelmet, az általa gyakorolt „társadalom éber őre” szerep hasonlóan fontos, mint a sajtóé, így – társadalmi „házőrzőként” – hasonló szintű védelemben részesül, mint amit az Egyezmény a sajtó számára garantál.

Az eset során a sértett magánélet tiszteletben tartásához fűződő joga és a kérelmező szervezet véleménynyilvánítási szabadsághoz való joga került szembe egymással. Ami a közérdekű vitához való hozzájárulást illeti, figyelembe kell venni annak a folyamatban lévő politikai vitának az általános háttérét, amelynek keretében a kijelentéseket tették. Mind az ifjúsági szervezet vezetőjének beszéde, mind a szervezet cikke részét képezte a minaretépítési tilalomról szóló népszavazás kapcsán zajló intenzív nyilvános vitának, amelyről széles körben beszámolt a hazai és a nemzetközi média is. Az érintett személy ismertsége és a riport témája kapcsán a Bíróság megismételte, hogy míg a nyilvánosság számára ismeretlen személy igényt tarthat a magánélethez való jogának védelmére, ugyanaz nem mondható el a közszereplők esetében. A kormány azzal érvelt, hogy a sértett a vitatott beszéd megtartásakor még csak huszonegy éves volt, politikai pályafutása elején állt, és országos szinten ismeretlen volt. E körülmények indokoltá tették személyiségi jogainak és jó hírnevének megfelelő szintű védelmét. A Bíróság azonban rámutatott, hogy a sértettet egy jelentős svájci politikai párt ifjúsági tagozatának helyi elnökévé választották meg, és a beszéde is egyértelműen politikai volt. Ennélfogva – politikai nézeteinek hangoztatásával – önként tette ki magát a nyilvánosság ellenőrzésének, és ezért nagyobb fokú toleranciát kell tanúsítania az övétől eltérő nézeteket valló személyek vagy szervezetek esetleges kritikájával szemben.

Ami a közzététel tartalmát, formáját és következményeit illeti, a Bíróság ezúttal is megismételte, hogy különbséget kell tenni tényállítások és értékítéletek

között. A tények fennállása igazolható, míg az értékítéletek igazságát nem lehet bizonyítani. Egy tényállítás és egy értékítélet közti különbségtétel érdekében figyelembe kell venni az ügy körülményeit és a megjegyzések általános hangvételét; szem előtt tartva, hogy a közérdekű ügyekről szóló kijelentések inkább értékítéletnek, semmint tényállításoknak minősülnek. A Bíróságnak tehát azt kellett megállapítania, hogy a vitatott megjegyzésnek elegendő ténybeli alapja volt-e, figyelembe véve a folyamatban lévő politikai vitát, amelynek részeként a kijelentést tették. Ennek során a Bíróság kiemelt fontosságot tulajdonított annak, hogy a Rasszizmus és Intolerancia Elleni Európai Bizottság (ECRI) Svájcra szóló 2009-es jelentése és az ENSZ Faji Megkülönböztetés Elleni Bizottsága a minaretek tilalmára vonatkozó kezdeményezést diszkriminatívnak, idegengyűlölőnek, illetve rasszistának minősítette. A sértett a beszéde során kijelentette, hogy a „svájci uralkodó kultúrát” meg kell védeni az iszlám terjeszkedésével szemben. A Bíróság véleménye szerint ez önmagában azt sugallta, hogy utóbbi valami negatív, amitől az előbbit meg kell védeni. Ezért a beszéd „verbális rasszizmusnak” való minősítésének van ténybeli alapja. A kérelmező soha nem sugallta, hogy a sértett kijelentései a svájci büntető törvénykönyv szerinti faji megkülönböztetés tényállásának hatálya alá esnének; illetve, a vitatott megfogalmazást sem minősítették indokolatlan személyes támadásnak vagy sértésnek. A kérelmező nem utalt a sértett magán- vagy családi életére. Az ifjúsági szervezet vezetőjének mint fiatal politikusnak – aki egy nagyon érzékeny témában fejezte ki nézeteit nyilvánosan – tudnia kellett, hogy beszéde kritikus reakciót válthat ki a politikai ellenfelei körében. A fentiek fényében az, hogy a nyilatkozatát „verbális rasszizmusként” jellemezték, aligha járt káros következményekkel a magán- vagy szakmai életére.

Végül a Bíróság figyelembe vette a kérelmezőre kiszabott szankció természetét és súlyosságát is: a szankció mérsékelt volt ugyan, de „dermesztő hatással” lehetett a kérelmező szervezet véleménynyilvánítási szabadságának gyakorlására, mivel elbátortalanította a törvényes célja elérésének terén, illetve a politikai megnyilvánulások és döntések jövőbeni bírálatát illetően. Mindezek alapján a Bíróság úgy ítélte meg, hogy bár a kormány által előterjesztett érvek megfelelőek a politikus személyiségi jogainak védelmére, nem tekinthetők elégségesnek a szóban forgó beavatkozás igazolására. A hazai bíróságok nem vették kellőképpen figyelembe a Bíróság esetjogában lefektetett elveket és kritériumokat a magánélet tiszteletben tartásához való jog és a véleménynyil-

vánítás szabadságához való jog közti mérlegelés során. Ennélfogva a 10. cikket megsértették.

Kóczyán Sándor

Sekmadienis Ltd. Litvánia elleni ügye⁹

Az ügy körülményei. A kérelmező társaság 2012 szeptemberében és októberében egy ruházati reklámkampányt indított férfi és női modellekkel. A hirdetések a következő kifejezéseket tartalmazták: „Jézus, micsoda nadrág!”, „Jóságos Mária, micsoda ruha!”, valamint: „Jézusmária, mi van rajtad!” A reklámok miatt többen is panaszt tettek az állami fogyasztóvédelmi hatóságnál (SCRPA), amely először egy reklámszakemberekből álló litván önszabályozó testület, az LAA véleményét kérte ki. Az LAA kijelentette, hogy „a vallásos emberek mindig nagyon érzékenyen reagálnak a vallási szimbólumok vagy a vallási személyiségek reklámokban történő felhasználására”, és a reklámok sértik a reklámetikai kódexet. Ezt követően az SCRPA a litván püspöki konferencia állásfoglalását kérte. A püspöki konferencia kijelentette, hogy „a vallási jelképek megalázása és torzítása, a jelentésük szándékos megváltoztatása ellentétes a közerkölccsel, különösen akkor, ha kereskedelmi haszonszerzés céljából történik”.

2013 márciusában az SCRPA megállapította, hogy a hirdetések ellentétesek a közerkölccsel, így tehát sértik a reklámtörvényt. A felperes társaságra mintegy 580 eurónyi bírságot szabtak ki. A SCRPA szerint „Krisztus és Mária helytelen ábrázolása a szóban forgó hirdetésekben a keresztény hit etikai értékeihez való komolytalan hozzáállásra bátorít, olyan életmódot támogat, amely összeegyeztethetetlen egy vallásos ember elveivel, és ezáltal Krisztust és Máriát mint a kereszténység szent szimbólumait lealacsonyítja”. Arra a következtetésre jutott, hogy „a vallás tiszteletben tartása kétségtelenül erkölcsi érték. Ennek megfelelően a vallással szembeni tiszteletlenség sérti a közerkölcsöt.”

A kérelmező társaságnak a regionális közigazgatási bírósághoz benyújtott panaszát elutasították, ahogyan a legfelső közigazgatási bírósághoz benyújtott fellebbezését is: „A vallási jellegű szimbólumok jelentős helyet foglalnak el az egyének és a társadalom spirituális értékeinek rendjében, és azok helytelen felhasználása visszaveti őket, [és] ellentétes az egyetemesen elfogadott erkölcsi és etikai normákkal.”

*A döntés.*¹⁰ A 10. cikk 2. bekezdésében szereplő „törvényben meghatározott” kifejezés nemcsak azt írja elő, hogy a kifogásolt beavatkozásnak legyen jogi alapja a hazai jogban, hanem minőségi feltételek

is társulnak hozzá; például az, hogy az érintett személy számára a hatásait tekintve előreláthatónak kell lennie. A Bíróság kétségét fejezte ki azzal kapcsolatosan, hogy a kérelmező társaság előre láthatta volna, hogy a közerkölccsértő reklámot tiltó törvényt fogják alkalmazni a szóban forgó reklámokra; különösen azt figyelembe véve, hogy később a törvényt úgy módosították, hogy kifejezetten tiltsa „vallásos szimbólumok megvetését” hirdető reklámokat. A Bíróság elfogadta, hogy a beavatkozás törvényes célokat követett, nevezetesen a keresztény hitből eredő erkölcsök védelmét és a vallásos emberek jogainak védelmét. Hangsúlyozta, hogy a hirdetések esetében, mivel kereskedelmi beszédről van szó, széles körű a részes államok mérlegelési jogköre. A Bíróság leszögezte, hogy a véleménynyilvánítás szabadságának gyakorlása kötelezettségekkel és felelősséggel jár. Az Egyezmény 9. cikke által is védett vallási meggyőződés kapcsán, a 10. cikk 2. bekezdése alapján, joggal feltételezhető, hogy a vallásos gondolkodással és hittel összefüggésben – amennyire csak lehetséges – el kell kerülni az olyan vélemények nyilvánítását, amelyek indokolatlanul bántóak és sértőek másokra nézve.

A hirdetések nem szándékoztak hozzájárulni semmilyen nyilvános vitához, ugyanakkor nem tűntek bántónak, sértőnek vagy profánnak, sem pedig vallási alapú gyűlöletet keltőnek. Mindazonáltal a hazai bíróságok és más hatóságok kötelesek voltak „megfelelő és elégséges” indokokat szolgáltatni arra vonatkozóan, hogy az ilyen véleménynyilvánítás miért ellentétes a közerkölccsel. A Bíróság úgy ítélte meg, hogy az indokolások deklaratívak és homályosak voltak, és nem magyarázták meg kellőképpen, hogy miért voltak sértőek a hirdetésekben a vallási szimbólumokra való hivatkozások. A hatóságok nem foglalkoztak a kérelmező társaság azon érvelével, amely szerint a hirdetések komikus érzelmi megnyilvánulásokat, nem pedig közvetlen vallási utalásokat alkalmaztak. A SCRPA úgy ítélte meg, hogy a reklámok „vallásos ember számára összeegyeztethetetlen életstílust támogattak”; anélkül, hogy a hatóság megmagyarázta volna, hogy milyen ez az életstílus, ezt a hirdető miként reklámozták, és hogy miért „összeegyeztethetetlen egy vallásos ember elveivel”, és miért összeegyeztethetetlen szükségszerűen a közerkölccsövel.

A Bíróság azt is kifogásolta, hogy az egyetlen vallási csoport, amellyel a hazai eljárás során konzultáltak, a római katolikus egyház volt. Végül a Bíróság megismételte, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága azokra az „információkra” és „eszmékre” is vonatkozik, amelyek sértőek, sokkolóak vagy zavaróak. Az a körülmény, hogy mintegy 100 személy nyújtott be panaszt a hazai hatóságokhoz a hirdetések miatt, ön-

magában nem igazolhatja a kérelmezővel szemben kiszabott bírságot. Még ha a litvánok többségét meg is sértették, az Egyezmény által a kisebbségi csoportok tagjainak biztosított jogok érvényesülése nem függhet attól, hogy azokat a többség elfogadta-e vagy sem. Mivel a hazai bíróságok nem tudtak megfelelő egyensúlyt teremteni a közkerölcs védelme és a válásos személyek jogai, valamint a kérelmező társaság véleménynyilvánítás szabadságához való joga között, az Egyezmény 10. cikkét megsértették.

Kóczyán Sándor

JEGYZETEK

1. 11244/12. számú kérelem.
2. Az EJEB 2018. szeptember 20-án kelt ítélete.
3. 48852/17. számú kérelem
4. Az EJEB 2018. június 21-én kelt ítélete.
5. 67667/09., 44092/12., 56717/12. számú kérelmek.
6. Az EJEB 2017. június 20-án kelt ítélete.
7. 18597/13. számú kérelem.
8. Az EJEB 2018. január 9-én kelt ítélete.
9. 69317/14. számú kérelem.
10. Az EJEB 2018. január 30-án kelt ítélete.